

## LÁBJEGYZET EGY SZABADKERESKEDELMI MEGÁLLAPODÁSHOZ - AVAGY KONFUCIANIZMUS A DÉL-KOREAI TULAJDONFELFOGÁSBAN

### *Absztrakt*

*Jelen rövid tanulmányban a modern keleti, pontosabban dél-koreai tulajdonfelfogás és piaci modernizáció elvi alapvonalaiiba pillanthatunk be. Hipotézisünk szerint a Koreai Köztársaság konfuciánus értékrendje ugyan megfigyelhető a jelenkor üzleti magatartásformáiban, azonban nem gátolja a Nyugattal való hatékony együttműködést. A tétel bizonyítása során röviden reflektálunk a modernizáció folyamatára és keleti értékek rugalmasságára a liberális modernítésben, kiemelve a kultúra és gazdaság párhuzamos vizsgálatának fontosságát a totalitás-szemléletű elemzésben.*

*Kulcsszavak: államelmélet, cheabol, etika, fejlesztő állam, gazdasági antropológia, globalizáció, kereskedelem, konfucianizmus, Koreai Köztársaság, kultúra, liberalizáció, modernizáció, Park Chong Hee, társadalom, világrendszer*

A 2011. évi XCVII. törvény hazánkban is kihirdette a Dél-Koreai Köztársaság (továbbiakban Korea) és az Európai Unió (EU) közötti szabadkereskedelmi megállapodást.<sup>1</sup> Tény, hogy a kérdés alapvetően a vámjog, illetve az EU-jog területére tartozik, ám álláspontom szerint célszerű, ha nem elengedhetetlenül fontos tisztáznunk e megállapodás (és következményei) kulturális, és magánjogi háttérének alapjait. Az aktualitást és relevanciát jól példázza a törvény javaslatának indokolása, melyben az előadó kiemeli, hogy Korea az első ázsiai állam, mely ilyen szoros gazdasági kapcsolatba került az Európai Unióval.<sup>2</sup> Szintén nem vitatott, hogy a neo-konfuciánus<sup>3</sup> eszmei alapokkal rendelkező Korea merően más felfogást képvisel jogrendszerét, illetve állampolgárai életvitelét tekintve.

Álláspontom szerint a koreai tulajdonfelfogás, noha kétségtelenül differenciált, de összeegyeztethető az európaival, ám ennek alapjait nem pusztán a szabályozási szegmenumban megjelenő modernizáció, hanem az értékrendi háttérben tárgyiasuló konfuciánus gyökere is hasonló hangsúllyal bizonyítja. Jelen rövid tanulmányban a kutatás eszközeként, éppen alapozó és mélyen elméleti jellege miatt alapvetően a hermeneutika perspektíva-tágító módszerét kézenfekvő választanunk.<sup>4</sup> Dolgozatomban így kitérek a koreai állam helyére civilizációk rendszerében, és a konfuciánus tulajdonfelfogás sajátosságaira, mindvégig szem előtt tartva a tanulmány alap-perspektíváját, a totalitás-szemléletet.

### 1. TULAJDON, ÜZLET, HASZON A KONFUCIÁNUS SZFÉRÁBAN

Első gondolataink között merülhet fel bennünk a kérdés, miért lehet releváns a konfucianizmus elméleti háttere a tulajdon és az üzlet pragmatikus világában, azaz beszélhetünk-e egyáltalán konfuciánus tulajdonfelfogásról illetve igenlő válasz esetén, hogy mik e szemlélet alapvető tulajdonságai? Ha e tézisek bizonyíthatatlannak mutatkoznak, lényegében nem kulturális, hanem pusztán nemzetközi magánjogi problémáról beszélhetnénk, mely vizsgálódási körünkön kívül esik, így elsősorban ezekre kérdésekre kell elemzésünk során fókuszálnunk.

---

<sup>1</sup> Az Európai Unió és tagállamai, másrésről a Koreai Köztársaság közötti Szabadkereskedelmi Megállapodás kihirdetéséről szóló 2011. évi CXVII. törvény.

<sup>2</sup> Ld. T/3701 számú törvényjavaslat *Az Európai Unió és tagállamai, másrésről a Koreai Köztársaság közötti Szabadkereskedelmi Megállapodás kihirdetéséről.*

<sup>3</sup> JOSEPH A. ADLER felhívja figyelmünket arra, a nem elhanyagolható tényre, hogy Kínában sohasem nevezték a (taoista és buddhista elemekkel kibővült, klasszikus korszakát túlhaladó) irányzatot „neo”-konfucianizmusnak, ezért Korea tekintetében is a továbbiakban egyszerűen a konfuciánus jelzöt használom. (Ld. ADLER, JOSEPH A.: *Confucianism in China Today*, 2011, Pearson Living Religions Forum, New York, 4. o.)

<sup>4</sup> A dolgozatban a magyaron kívül angol és német nyelvű forrásokat használok, így az eredeti koreai nyelv mellőzését – főként a jogszabályok esetén – a hivatalos fordítások felhasználásával igyekszem ellensúlyozni.

## 1.1. KOREA KÉT VILÁGREND KÖZÖTT

Az elméleti háttér fontosságát a nyugati és keleti civilizáció között feszülő ellentét adja. A neoliberais<sup>5</sup> nyugati aspektusban ugyanis alapvető fontosságot mutat a tulajdonhoz való jog, mint érték, avagy alapjog. Wayne McIntosh és Laura Hatcher, amerikai professzorok, a neoliberális rendszer alapjait bemutató művük bevezető gondolatai során is kiemelik, hogy a jelenkorban nem a neoliberalizmus és a magántulajdon összefonódása a kérdéses, hanem ennek határai.<sup>6</sup> Korea azonban egy másik civilizációhoz tartozik, azaz a „kompatibilitás” vizsgálata során lényegében azt kell elemeznünk, vajon az összekötő kapocs, a tulajdon, megvan-e a konfucianus szemléletben, mik ennek a jelentőségei, fő jellemvonásai, illetve legelső sorban arra kell fényt derítenünk, vajon a világrendszerben hová is kell sorolnunk a modernizált Koreát?

Nem nehéz megválaszolni a kérdés ökonómiai szegmensét, hiszen a mai Dél-Korea köztudottan egy modern, erős gazdasággal rendelkező állam, amit a nyugati alapértéknek számító demokratikus jogállamiság jellemez. Az állam erősen kötődik a nyugati civilizációhoz, ennek jelentős oka az USA katonai protektorátusa.<sup>7</sup> Az Egyesült Államok „figyelő tekintete” a Japán megszállásból ébredő (korábban konfucianus) *choson*<sup>8</sup> Korea kettészakadása óta van jelen. Tudjuk, hogy Dél-Korea a modernizáció kezdetével a *developmental state*-nek, azaz a fejlesztő államnak nevezett rendszert vezette be, ezzel alapozta meg a jelentős gazdasági innovációt. Samuel P. Huntington az ázsiai civilizáció ugrásszerű előretörése és az ennek eredményeképp létrejött „ázsiai öntudatosság” elemzésekor nem felejtette el kiemelni az elképesztő gyorsaságot: Dél-Korea ugyanis nem több, mint 7 év alatt duplázta meg egy főre eső termelését.<sup>9</sup>

Lényegében kijelenthető, hogy az alapvetően gazdasági modernizációt célzó fejlesztő állam a társadalomra is jelentős hatást gyakorolt. Márten Frisk kiemeli, a *developmental state* nem pusztán megemeli az állampolgárok életszínvonalát a gazdaság felélénkítésével, hanem a kormányzat társadalmi „elfogadtatását” és a vezetők legitimitációját is megerősíti. Így lényegében az állami beavatkozások szociológiai szinten hidat képeznek a magánszféra, és a politikai elit között.<sup>10</sup> Annyiban kiegészíthetjük Frisk gondolatát, hogy ez a rendszer alkalmas volt arra is, hogy az erősen „rend-elvű” konfucianus értékeket ne lerombolja, hanem pusztán újraértelmezze egy megváltozott gazdasági környezetben. *Śleziak* ezt a konfucianus vezető-eszménnyel is alátámasztja,<sup>11</sup> mely a paternalista fejlesztő állam paradigmájával az állampolgár-vezető aspektusból a magánszféra-állam szintjére terjedt ki.

Mi történt tehát Koreában a Japántól való függetlenség újra-elnyerése után? A történeti aspektus elkerülhetetlensége miatt célszerű felvázolnunk, hogy vette kezdetét az állam modernizációja. E folyamat eredménye a világrendszerbe való bekapcsolódásban tárgyiasult, mely Faludi Péter történész szerint az 1990-es évekre vált teljes mértékben kijelenthetővé.<sup>12</sup> A japán megszállás után az állam fél-feudális állapotát kellett a jelen kor kívánalmainak megfelelővé tenni. Érdemes kiemelni, hogy az Egyesült Államok támogatásának elfogadásával vált elérhetővé számára az az összeg, amivel lényegében megindíthatta a fejlesztési folyama-

---

<sup>5</sup> Itt a neoliberális jelzőt a dezetatizáció és a monetáris alapokra helyezett gazdaság-szervezés jelenségével kötjük össze, melynek kívánalmait a washingtoni konszenzus foglalja össze a legszemléletesebben. Megjegyzendő, hogy a konvenció természete kapcsán nincs általánosan kialakult nézet, egyesek szerint maga a konszenzus, mások szerint pusztán annak következményeit jellemzi a neoliberális gondolkodás. Nyilvánvaló, hogy egyéb állam esetén akár el is hagyhatnánk a „neo” előtagot, hiszen a liberális értékrend nem a Kelet sajátja, ám Korea „*post-developmental state*” struktúrája továbbra is indokoltá teszi az értékrendre utalást. (Ld. SZAKOLCZAI GYÖRGY: A washingtoni konszenzus és ami utána következik, in *Külgazdaság*, 2005/október, 26-46. o. és 27. o.)

<sup>6</sup> MCINTOSH, WAYNE – HATCHER, LAURA: *Property Rights and Neoliberalism: Cultural Demands and Legal Actions*, 2010, Ashgate Publishing, Farnham, 2. o.

<sup>7</sup> SZIGETI PÉTER: *Világrendszernézőben, Globális, szabadverseny – a világkapitalizmus jelenlegi stádiuma*, 2005, Napvilág Kiadó, Budapest, 149. o.

<sup>8</sup> Egyes szerzők a „*jeoson*” átiratot használják az annexió előtti Korea megjelöléseként. (Ld. ŚLEZIAK, TOMASZ: The Role of Confucianism in Contemporary South Korean Society, in *Rocznik Orientalistyczny*, 2013/1. szám, 27-46. o.)

<sup>9</sup> HUNTINGTON, SAMUEL P.: *Civilizációk összecsapása és a világrend átalakulása*, 2006, Európa Könyvkiadó, Budapest, 93. o.

<sup>10</sup> FRISK, MÁRTEN: *Economic bureaucracy and the South Korean developmental state*, Bachelor's thesis, 2013, Linneaus University, Växjö, 1. o.

<sup>11</sup> ŚLEZIAK: *i. m.* 31. o.

<sup>12</sup> FALUDI PÉTER: Pak Csong-Hi gazdasági programja – a modernizáció gazdaságpolitikája Dél-Koreában, in *Kül-Világ*, 2005/4. szám, 13. o.

tot.<sup>13</sup> Álláspontom szerint ez, figyelembe véve a politikai hátteret is (az észak-koreai attitűddel ellentétben) egyben a hegemon elismerését is jelentette. Az 1961-ig tartó instabil állami rend végül katonai puccsal dőlt meg, ugyanis mind a gazdasági előrehaladás, mind pedig a társadalmi elismertség hiányzott. A nemzetközi háttér kapcsán Csoma Mózes rámutat arra, hogy az amerikai kormány be nem avatkozása a tüntetésekbe, és a későbbi hatalomátvételbe beleegyezésként is felfogható. Az USA számára ugyanis érdek volt a protektorátusa alatt álló államok, így Japán és Korea között is a viszony normalizálása, és az infrastruktúra kiépítése. A korábbi koreai vezetés, azonban – érthető okból – nem kívánta Japánt partnerként elismerni, így az Egyesült Államoknak is „igencsak kényelmetlen volt” a múlt árnyékaként megfigyelhető ellenséges koreai attitűd.<sup>14</sup>

Faludi kiemeli, hogy magát a puccsot gyakorlatilag Park Chong Hee,<sup>15</sup> Korea későbbi vezetője irányította, majd a katonai beavatkozás után 1963-ban választással nyerte el „legitim” pozícióját.<sup>16</sup> A témában már kissé közhelynek számít, de célszerű lehet rámutatni arra, hogy Park egyik legfőbb politikai célkitűzése a korrupció felszámolása volt, ugyanis ebben látta az állam stagnálásának okát. A korrupció-üldözésben (és ahogyan az lenni szokott, sok másban is) a gyorsan kiépített hírszerző szervezet különösen hatékonynak bizonyult, a szerző szerint egyenesen a diktatúra szimbólumává vált.

Érdekes párhuzamot mutat be John Lie, a Harvard Egyetem Korea-kutató professzora, mikor a konfucianus hagyományok és a katonaság jelentőségét veti össze. Álláspontja szerint a katonaság szervezett autoritása egyrészt egyezik a konfucianizmus hierarchikusságával, másrészt ez a katonaság attitűd megfigyelhető a koreai ipar, és üzleti szervezésben.<sup>17</sup> Érdekes felvetés lehet, hogy ez a magas szintű racionalizmus miként egészíti ki az általánosan érték-centrikus konfucianus gondolkodást. Lie a család-szemléletet emeli ki párhuzamos értéként, erre példaként a gyárakon belüli ajándékozást, és valódi rokoni kötelekeket vázolja fel előttünk.<sup>18</sup> Ha visszagondolunk a (még napjainkban is megfigyelhető) atyai államképre, lényegében logikus választ kaphatunk a katonai kötelekből leszerelő vezetés társadalmi elfogadására.

Faludi rámutat arra is, hogy a rezsím legitimitációja ténylegesen a kormányzás és a gazdaságfejlesztés hatékonyságán állt vagy bukott. Itt azonban nemcsak a belső elismerésre kell gondolnunk, hanem a támogató Egyesült Államok elfogadásának nemzetközi jelentőségére is.<sup>19</sup> Ebben a helyzetben a bezárkózás lehetetlen és teljesen irracionális megoldás lenne, így az autokratikus államnak kellett megteremtienie a liberális szabad piac államilag felügyelt alapjait. A szerző a fejlesztő állam kapcsán – melyet fejlesztő diktatúrának is nevez – felhívja figyelmünket arra, hogy hasonló folyamat játszódott le Északon is.<sup>20</sup> A déli hatékonyságot azonban álláspontom szerint éppen az általánosan elfogadott nyugati értékeknek megfelelő gazdasági szerepvállalás jelentette. Nem szabad figyelmen kívül hagynunk, hogy a Park vezetés sohasem akart lemondani az amerikai támogatásról, sem a szabad piac beáramló tőkében megjelenő húzóerejéről. Pusztán irányítást, kontrollt kívánt gyakorolni, és állami erőforrásokat is belevonni az akkor még ki nem forrott koreai üzleti kultúra kialakítására.

Kétségtelen tény, hogy az állami aktív szerepvállalás megléte bizonyos keynesiánus jelleget is mutat, de álláspontom szerint, szembehelyezkedve Faludi jellemzésével, nem aposztrofálható a „neokeynesi”<sup>21</sup> jelzővel. Koreában természetesen jelentős szerepet játszottak a szociális intézkedések, valamint a nép életszínvonalának javítása is releváns volt, de ennél is nagyobb szerepet kapott az ipar kiépítése, és a gazdaság voltaképpen tényleges irányításának vágya. Egy keynesiánus állam természetesen mind fiskális, mind monetáris eszközökkel ösztönzi, tereli a gazdaságot, de sohasem avatkozik bele oly módon, mint a fejlesztő állam.

Érdemes azt is kiemelni, hogy a keynesi elveken nyugvó állami magatartás a keresletösztönzésen alapul,<sup>22</sup> azaz lényegében egy gazdasági prioritást élvező termékre az állam különböző eszközökkel – gyakran ez az állami megrendelés – keresletet képez, ezzel pedig a termelést fokozza. Természetesen a hatékony foglalkoztatás-politika szintén ezt a célt szolgálja. A liberális ideálnak megfelelő rendszerben az állam nem

---

<sup>13</sup> Uo. 14. o.

<sup>14</sup> CSOMA MÓZES: *Korea. Egy nemzet, két ország – a közös gyökerektől*, 2013, Napvilág Kiadó, Budapest, 114.-115. o.

<sup>15</sup> Faludi Péter és Csoma Mózes műveiben egyaránt a magyaros „Pak Csong-Hi” átirat szerepel.

<sup>16</sup> FALUDI: *i. m.* 15-16. o.

<sup>17</sup> LIE, JOHN: *Han Unbound: The Political Economy of South Korea*, 1998, Stanford University Press, Stanford, 101. o.

<sup>18</sup> Uo. 102. o.

<sup>19</sup> FALUDI: *i. m.* 17. o.

<sup>20</sup> Uo. 18. o.

<sup>21</sup> Uo. 19. o.

<sup>22</sup> Természetesen egy komolyabb, gazdaságelméleti aspektusba helyezkedő államelméleti munkában sokkal árnyaltabban kellene jellemeznünk az adott attitűdöket, ám mivel jelen tanulmányban e célunkról le kell mondanunk.

avatkozik bele a gazdaságba, biztosítja annak érvényesülését, a kereslet és a kínálat egyensúlyba hozza önmagát. Az ázsiai fejlesztő állam azonban épp a kínálati oldalt ösztönzi, mert az exportban látja saját szűk, belső keresletének kiterjesztését. Láthatjuk, a *developmental state* a keynesihez hasonlóan a klasszikus, liberális államszerephez képest eltérő, kritikai hozzáállást képvisel, de korántsem a jóléti állam alfajaként kell figyelembe vennünk, hiszen attól mind prioritásaiban, mind pedig eszközeiben eltér.

Végül azért is fontos a *developmental state* relevanciáját hangsúlyozni, mert ezzel a konstrukcióval teremtette meg az állam a liberális (tehát nem a Kínai útra épülő) modernizáció lehetőségét, így alkotva meg a Japánhoz hasonló, fejlett, de konfuciánus gyökereiben változatlan ázsiai állami struktúráját.<sup>23</sup> Válaszolva korábban feltett kérdésünkre a liberális tulajdonfogalom értelmezhető Korea tekintetében, mivel a gazdasági motor beindításakor, igaz, hogy erős állami protektorátus mellett, de a nyugati mintákat választotta. Így indokoltá vált megvizsgálnunk, mik jellemzik a koreai konfuciánus gondolkodás tulajdonnal kapcsolatos szegmenumát.

## 1.2. TULAJDON A KONFUCIÁNUS GONDOLKODÁSBAN

Ha tehát Koreát „keleti alapokon álló” államnak tekinthetjük, következő gondolatainkban a tulajdon, pontosabban a magántulajdon kérdéskörére kell reflektálnunk. Ugyanis további elemzésünk fundamentuma az a kérdés, miszerint létezik-e fogalom a konfuciánus filozófiában. Természetesen egy mélyebb kutatás nem nélkülözhetné a közgazdaságtan eszköztárát, de mivel itt pusztán azt kell bizonyítanunk, hogy fellelhető-e a magántulajdon, és a liberális üzlet gyakorlat tézise a konfuciánus gondolkodásban, valamint hogy ennek megvannak-e a ma is tapasztalható hatásai Koreában, az ökonómiai elemzéstől a célratoróség érdekében most el kell tekintenünk.

*John-ren Chen*, az innsbrucki közgazdász-professzor tanulmányában a klasszikus konfucianizmus gazdasági összefüggéseire hívja fel a figyelmet. Itt mindenképp meg kell jegyeznünk, hogy a jelenkor Ázsiájában a konfuciánus értékrend, és a konfuciánus tanítások befolyásoló képessége talán a „protestáns etika és a kapitalizmus szelleme” analógiájával mutatható be a legjobban. *Max Weber* már problémafelvetésében kijelenti, hogy nem is annyira egy-egy nemzet általános attitűdjében keresendő a gazdasághoz fűződő viszony, sokkal inkább egy kultúrkörében, esetében a protestantizmusban.<sup>24</sup> Ugyanígy természetesen nem várhatjuk el, hogy az évezredek aforizmák konkrét gazdasági kijelentésekül szolgáljanak, de mindenképp figyelembe veendőek a keleti „hozzállás” vizsgálatakor.

Mindezeket szem előtt tartva, *Chen* – fenntartásokkal figyelembe vett – álláspontja szerint két következtetést is levonhatunk a *Lunyu*<sup>25</sup> alapján: az idealizált (azaz nem a valóságosan létező feudális) piac „liberális kormányzatú”,<sup>26</sup> és a magántulajdonra épül. A szerző úgy véli, hogy a konfuciánus tanok szerint az állam gazdagsága kizárólag az emberek, a magánszféra gazdagságán keresztül érhető el.<sup>27</sup>

Ezen alapgondolat liberálisként történő bemutatása álláspontom szerint kiindulópontjában támadható, ugyanis a konfucianizmus alapaspektusa nem az egyén, hanem az egyének közösségét érinti. Kiemelendő azonban, hogy a kollektíva (azaz a „nem-állam”) érdeke itt is, mint végcél jelenik meg. Véleményem szerint nem az egyén kibontakozása a releváns tétel, sokkal inkább az egyének kis sikereinek összességéként megjelenő társadalmi előrehaladás, így az individuum gazdasági érvényesülése nem célként, hanem eszközként

---

<sup>23</sup> Bár a fejlesztő állam jelentőségét nem lehet eléggé kiemelni a vizsgálat során, ám összetettsége miatt mélyebb elemzésre nem vállalkozhatunk. A témába kitérő betekintést nyújt CSÁKI GYÖRGY és szerzőtársai munkája: CSÁKI GYÖRGY (szerk.): *A látható kéz - A fejlesztő állam a globalizációban*, 2009, Napvilág Kiadó, Budapest.

<sup>24</sup> WEBER, MAX: *Die protestantische Ethik und der Geist des Kapitalismus (Erweiterte Ausgabe)*, 2012, Jazzybee Verlag, Altenmünster, 17. o.

<sup>25</sup> CHEN átiratában „Lung Yu”, a konfucianizmus egyik alapkönyve, Konfucius (Kung Fu-Ce) tanításainak gyűjteménye.

<sup>26</sup> A szerző ezt a kettős adóztatás elkerülésével, és a monopol piac helyetti verseny pozitív megítélésével támasztja alá. Álláspontom szerint ennek pusztán etikai megalapozottsága van, mely kevés a feudális Kína tekintetében a „liberális” jelző használatához. A konfuciánus értékrend harmónia alapú, ezzel pedig összhangban van az a kíváncsi, hogy a tehetségesebb kereskedő az őt megillető helyre kerülhessen, de véleményem szerint ez messze nem a liberalizmusban ismert – feudális kötöttségektől mentes – egyenlőség, és egyenlő lehetőségek gondolatán alapul.

<sup>27</sup> CHEN, JOHN-REN: *Economics of Confucius: What do original sources say?* Centre for the Study of International Institutions, University of Innsbruck, 10. o. Elérhető: [www.uibk.ac.at/csi/symposium/2007/economics-of-confucius\\_chen.pdf](http://www.uibk.ac.at/csi/symposium/2007/economics-of-confucius_chen.pdf) (2015.06.01.).

válí relevánssá. *Chen* második, a konfucianus gondolkodásban is fellelhető alaptézisként a tulajdonnal rendelkezők magasabb motivációjára utal, mely szintén a kollektíva érdekeit szolgálja.<sup>28</sup>

*Weber* alapvető különbségként a fogyasztó-orientációt véli felfedezni a konfucianus gondolkodásban, melynek alapja a szociális alapbeállítódás a nyugati individualizmussal szemben. A szerző azonban kiemeli azt az összefüggést is, hogy a nyereség, a vagyon elleni harcban nem lehet tartós győzelmet kivívni. A buddhizmus előretörése után nyilvánvalóvá vált, hogy a konfucianizmus a buddhista értékekkel ellentétben nem hirdeti szegénységet, nem akarja kivonni az egyént a világi események sodrából.<sup>29</sup> Épp ez a közömbösség jelenti megfigyelésünk alapját.

Ha általánosan gondolunk a jelenségre, megfigyelhetjük, hogy a konfucianizmus épp kollektivista jellegénél fogva nem az egyének boldogulását tekinti értéknek, így a kereskedelem, a tulajdonszerzés lényegében magánügy. *A junzi*<sup>30</sup> bölcsessége, tehetsége miatt ugyan vagyonhoz jut, de ez természetes jelenség. Ha nem rendelkezne vagyonnal, az saját belátására, a szegénység tudatos választására utalna, rosszabb esetben a rendszer hibájára, ami viszont a harmónia megbomlását jelenti.

*Jordán Gyula* álláspontja szerint azt is fontos látnunk, hogy a konfucianizmus kiindulópontját jelentő Kínában alapvetően a büntetőjogi szemlélet dominált, így a magánjogi kérdéseknek is főként csak a büntető relevanciájú aspektusára reflektáltak a posztindusztriális kor jogszabályai.<sup>31</sup> Talán nem tűnik elhamarkodottnak ez alapján az a következtetés sem, hogy magát a tulajdoni rendet a konfucianus életszemlélet szabályozta – azaz az íratlan jogi normaként észlelhető morális tradíció – míg ennek pusztá védelmét, rögzítését látta el a császári jogalkotás.

Hogy tovább konkretizáljuk feltételezésünket Koreára, érdemes kiemelni *Sung-Hee Jwa* gondolatát, miszerint a *choson* érára jellemző centralizált, bürokratikus állami szerepvállalás annyiban tette lehetővé a magántulajdon viszonylagos védelmét, amennyiben kivette azt jogszabályi regulációja alól. Így szemben más (európai) monarchikus államok példájával nem a folyamatos, tulajdont védő és a gazdasági életet erősítő, önkorlátozó jogi attitűd mellett fejlődhetett a kereskedelem, hanem ellenkezőleg a „nem-szabályozás” tette csak ezt alacsony szinten lehetővé.<sup>32</sup> Tehát kijelenthető, hogy a keleti tulajdonfelfogás kapcsán még ebben az erősen absztrahált aspektusban is relevánsnak tekinthető a konfucianus alap megléte, de csak a modernizáció teremthette meg a liberális világrendszernek megfelelő struktúrát.

Mindemellett természetesen nem szabad arra gondolnunk, hogy kiváltképp a késő *chosonban* a kereskedelem ne lett volna a gazdaság, és így az állam fennmaradásának fontos része. *Oh Youngkyo*, a szüli Yonsei Egyetem történelem-professzora felhívja figyelmünket arra, hogy a témával foglalkozó kutatók körében gyakran politikai okokból<sup>33</sup> válí vitatottá a *choson* éra kereskedelmének természete.<sup>34</sup> A szerző szerint ebben a korszakban, a 18. században kezdett megerősödni a kereskedők szerepe és befolyása, szemben a földbirtokosokéval.<sup>35</sup> Ugyanebben az időszakban növekedett meg a helyi közigazgatás adóügyekért felelős kishivatalnokainak száma és válí egyre nyilvánvalóbbá magas szintű korrupció, mivel az adóztatás tendenciózan helyi értelmet nyert.<sup>36</sup>

---

<sup>28</sup> Uo.

<sup>29</sup> WEBER, MAX: *Die Wirtschaftsethik der Weltreligionen Konfuzianismus und Taoismus: Schriften 1915-1920*, 1991, Mohr, Tübingen, 148. o.

<sup>30</sup> Fonetikus koreai átíratban: *csonce*. A konfucianus nemes ember, aki erényei miatt alkalmas vezető pozíció betöltésére.

<sup>31</sup> JORDÁN GYULA: „Az ég magas, a császár messze van” *Igazságszolgáltatás, jog és politika Kínában*, 2008, Eötvös Kiadó, Budapest, 11. o.

<sup>32</sup> JWA, SUNG-HEE: *The Evolution of Large Corporations in Korea: A New Institutional Economics Perspective of the Chaebol*, 2003, Edward Elgar Publishing, Cheltenham, 94. o.

<sup>33</sup> Hogy megértsük a problémát, tudnunk kell, hogy Észak-Korea a Choson Korea „jogos örökösének” tartja magát, ezért kellemetlen lenne számára, ha a kapitalizálódás kezdete nem a „romlott nyugat” esetleg Japán műve lenne, hanem a japán megszállás előtti struktúrába nyúlna vissza.

<sup>34</sup> OH, YOUNGKYO: State of Research on the Latter Period of the Choson Dynasty, in *International Journal of Korean History*, 2003/4. szám, 5. o.

<sup>35</sup> Uo.

<sup>36</sup> Uo. 6. o.

### 1.3. KITEKINTÉS A KOREAI ÜZLETI ÉLET KONFUCIÁNUS ALAPJAIRA

A fentiek alapján célszerű lehet megfigyelnünk feltételezésünk alátámaszthatóságát egy kevésbé elvont példában. Megállapítottuk ugyanis, hogy világrendszer szinten a tipikus konfuciánus gazdasági attitűd nem érvényesülhet, így az válik alapvető kérdésünkké, hogy a struktúra alrendszereiben fellelhetők-e ezen alapok. Jó kiindulási pontot jelenthet a ma is egyre relevánsabbnak tekinthető gazdasági társaságok feletti tulajdoni hányadok szabályozásának konfuciánus alapja. Rövid kitekintésünkben célszerű tehát megvizsgálunk, hogy itt milyen mértékben és milyen módon érvényesülnek a tradicionális gondolatok.

*Vu Thuy Hanh* dolgozatában rámutat arra, hogy a koreai üzleti élet legjelentősebb gazdasági szereplői az úgynevezett „*chaebolok*”,<sup>37</sup> melyek lényegében nagyvállalati struktúrával rendelkező, több ágazatban is tevékenykedő családi vállalkozások.<sup>38</sup> Már itt felfedezhetjük a konfuciánus alapértéknek számító család kiemelkedő szerepét, ugyanis még egy Samsung nagyságrendű vállalkozásban is erős maradt a személyegyestítő jelleg, noha a részvénytársasági forma dogmatikailag a tőkeegyesítő céllal alakult társaság alaptípusa.

*Tan Soo Kee* hat szegmensben fedezi fel a konfucianizmust, mint alapvető elvrendszert a *chaebolok* vizsgálata során (paternalista vezetési rendszer, családszerű munkakörnyezet, rokoni kapcsolatok, kollektívista értékrend, hierarchikus felépítés, nemek közötti egyenlőtlenség).<sup>39</sup> Álláspontom szerint valójában három releváns alaptézis figyelhető itt meg: a klasszikus konfuciánus család, mint szervezési alapelv (ugyanis ezt a hierarchia, az egyén alárendeltsége, és a fogalmilag beleértendő „munkakörnyezet” is jellemzi), valamint a rokoni kapcsolatok alapján szerveződő tulajdonosi háttér, illetve a nemek eltérő megítélése.<sup>40</sup> Az egész rendszert áthatja ugyanis a „jó apa” eszménye, aki felügyeli a család helyes működését és együttműködését, illetve egyben azt is, hogy mindenki a saját státuszához illően viselkedjen.

Amint látjuk, a konfuciánus alapok több szegmensben, jelentős mértékben befolyásolják Koreában a – mai – neoliberális világrendszer alapját képező gazdasági társaságoknak belső és külső viszonyait is. A társaságok működőképessége vitathatatlan, így joggal következtethetünk arra, hogy a tradicionális elveken nyugvó struktúrák életképesek az eltérő civilizáció dominanciájával jellemezhető kulturális térben. Azonban az, hogy a nagyvállalatok világában egy más típusú nagyvállalat boldogul, még nem feltétlenül jelenti azt, hogy a gazdasági élet szereplői számára biztosított tulajdoni struktúra összeegyeztethető az európaival. Ehhez célszerű megvizsgálunk a tulajdonhoz való jog jelenkori rendszerét a koreai jogszabályi vertikumban is.

## 2. GONDOLATOK A JOGTÁRBAN

A tanulmány kulturális megközelítésmódja miatt az előző fejezetében a keleti gondolkodás nyugatitól való különbözőségére, ennek okára, valamint e differenciák minőségére igyekeztem rámutatni. A totalitásperspektíva azonban nem nélkülözheti, hogy néhány szót – legalább említés szintjén – ne szóljunk a jogi szabályozás alapjairól.

### 2.1. TULAJDON – JOG - MODERNIZÁCIÓ

A legáltalánosabban jellemezve a jelenkor Koreáját ki kell emelnünk előljáróban, hogy a Tulajdonhoz való Jogok Nemzetközi Indexe (*International Property Rights Index*) szerint, melyet a Tulajdonhoz való Jogok Szövetsége készít<sup>41</sup> Korea 70 pontot kapott, míg például Németország 90-et, Belgium 80-at, Magyarország 65-öt, Horvátország és Románia pedig csak 40-et.<sup>42</sup> Így kijelenthetjük, hogy az állam magántulajdonhoz fűzött viszonya hasonló az európai szinthez, érdemes tehát egyáltalán megkezdenuk a vázlatos elemzést.

---

<sup>37</sup> VU magyaros átírásban „csebolok”.

<sup>38</sup> VU THUY HANH: *A konfucianizmus társadalomképe és a vállalati menedzsment - Dél-Korea és Vietnám*, 2009, Budapesti Gazdasági Főiskola Külkereskedelmi Főiskolai Kar, Budapest, 31. o.

<sup>39</sup> KEE, TAN SOO: Influences of Confucianism on Korean Corporate Culture, in *Asian Profile*, 2008/1. szám, 5. o.

<sup>40</sup> Megjegyzendő, hogy ez a nyugati nagyvállalatok viszonylatában is megfigyelhető, de kétségtelenül szintén a konfucianizmus egyik alapjellemezője is.

<sup>41</sup> A Szövetség a tulajdonhoz való jogok tiszteletben tartatása céljából 115 államot értékel az alapján, hogy az adott kormányok milyen mértékben tartják tiszteletben, és védik a magántulajdont. (Ld. MCINTOSH, HATCHER: *i. m.* 1. o.)

<sup>42</sup> Forrás az európai államokhoz és hazánkhoz: <http://www.globalpropertyguide.com/Europe/Hungary/property-rights-index> (2015.06.01.). Forrás az ázsiai államokhoz és Koreához: <http://www.globalpropertyguide.com/Asia/South-Korea/property-rights-index> (2015.06.01.).

Ugyanis a legrelevánsabb kérdés az, hogy mi alapján, miként biztosítja az ázsiai állam ezt a viszonylag magas védelmi szintet?

*Sung-Hee Jwa* a nagyvállalatok és a koreai jogi szabályozás vizsgálata során rámutat arra a tényre, hogy a gazdasági fejlődés szoros kapcsolatban áll az állam magánszektorra gyakorolt hatásával, hiszen a tulajdonhoz való jog védelme lényegében a gazdasági szereplők aktusainak ad keretet, biztosít számukra mozgásteret.<sup>43</sup> A szabályozás oka tehát alapvetően a liberális gazdasági rendszerrel való harmonizáció megteremtése, amely kizárólag a nyugati minták jogrendszerbe való interpretációjával volt lehetséges. Ez a folyamat japán közvetítéssel vezetett a koreai magánjog újraértelmezéséhez: az 1912.-es oktrojált korai Polgári Törvénykönyv megalkotásához.<sup>44</sup> Ezzel az állam polgári joga véglegesen a nyugatiasítás útjára lépett, és később a hatályos, 1958.-ban megalkotott Polgári Törvénykönyv<sup>45</sup> is megőrizte ezt a (nyugati) értékrendet.

Maga a törvény nagyon hasonlít a kontinentális jogszabályokra, így a magyar polgári jog megoldásaira is, elég, ha a polgári jogi dolog meghatározására gondolunk: „*Dolog e törvény alkalmazásában a testi dolog, az elektromosság és az emberi uralom alá hajtható természeti erők.*”<sup>46</sup> Természetesen a pénzt is dologként kezeli a törvény.<sup>47</sup> Ugyanakkor találhatunk persze tipikusan koreai megoldásokat, ilyen például a *chonsegwon*, a „letéti alapra nyújtott bejegyzett kölcsön.”<sup>48</sup>

A fejlesztő állam korai szakaszában épp a „felülről irányított” modernizáció miatt nem volt teljes a szabad tulajdoni rend és a piaci liberalizáció érvényesülése. Ám az 1980-as évek végére azonban a helyzet rendeződött, és a *chaebolok* monopol helyzete is csökkent a kartell-tilalmi szabályok bevezetésével.<sup>49</sup>

## 2.2. A TULAJDONHOZ VALÓ JOG A KOREAI ALKOTMÁNYBAN

A tulajdonhoz való jog legfőbb garanciáját természetesen nem a Ptk. jelenti, hiszen e törvény pusztán meghatározza e jog rendeltetésszerű használatának keretrendszerét, ám magát a jogot a Koreai Köztársaság Alkotmánya deklarálja. Célszerű hát zárógondolatunkként röviden áttekintenünk, hol jelennek meg a védelmet szolgáló normák a hierarchia csúcsát képező jogszabályban.

A koreai Alkotmány 23. cikkében állami feladatként fogalmazza meg a tulajdon szentségének biztosítását. A hazai alkotmányos hagyományoknak megfelelően, mind a jogbiztonság, mind az egyéb jogállami garanciák érvényesülése érdekében kizárólag törvény korlátozhatja a tulajdonhoz való jog korlátlan érvényesülését, hozzátéve, hogy ezt is csak a közérdek diktálhatja.<sup>50</sup> Ilyen például a koreai versenyjog egyik legrelevánsabb jogszabálya a Gazdasági erőfölény szabályozásáról és a tisztességes piaci magatartásról szóló törvény.<sup>51</sup> *Vu* tanulmánya szerint az Mrft. alapján vált lehetővé a *chaebolok* monopolhelyzetének csökkentése, ugyanis (kissé a hazai fúziókontroll szabályai megsértésének szankciójára emlékeztetően) a bizonyos piaci részesedést meghaladó és nemzetgazdasági érdeket sértőre nőtt vállalatcsoportoknak meg kellett válniuk leányvállalataik jelentős részétől.<sup>52</sup> Amint látjuk, pusztán a pozitív jogot figyelembe véve a merően gazdasági érdeket szolgáló norma összhangban volt a koreai Alkotmánnyal. A 23. cikk a kisajátítás általános szabályait is meghatározza, miszerint kizárólag közérdekből, megfelelő kompenzációval, és törvényi felhatalmazással lehetséges. Mint látjuk, lényegében ez is megfelel a hazai, és európai szabályoknak.<sup>53</sup>

Végezetül érdemes még kitérnünk arra a szabályra, melyben az állam felhatalmazást kap a gazdaság szabályozására nemzetgazdasági érdek alapján, valamint a szabad piaci verseny fenntartása érdekében.<sup>54</sup> Ez még a *developmental state* struktúrájának megfelelő paternalista állami szerepvállalás erősen konszolidált

<sup>43</sup> JWA: *i. m.* 91. o.

<sup>44</sup> KIM, MARIE SEONG-HAK: Law and Custom under the Choson Dynasty and Colonial Korea: A Comparative Perspective, in *The Journal of Asian Studies*, 2007/4. szám, 1067–1097. o. 1079. o.

<sup>45</sup> *Civil Act* –1958. No. 471. (a továbbiakban: CA.).

<sup>46</sup> CA. 98. cím.

<sup>47</sup> CA. 101. cím.

<sup>48</sup> CA. VI. Fejezet (Lényegében egy bérlethez hasonló intézmény.)

<sup>49</sup> JWA: *i. m.* 94. o.

<sup>50</sup> *Constitution of the Republic of Korea* – 1948. No. 1. (utoljára módosította 1987. No. 10.) (a továbbiakban: koreai Alkotmány) 23. cikk (1)-(2) bekezdés.

<sup>51</sup> Monopoly Regulation and Fair Trade Act – 1980. No. 3320. (a továbbiakban: Mrft.).

<sup>52</sup> VU: *i. m.* 31. o.

<sup>53</sup> Koreai Alkotmány 23. cikk (3) bekezdés.

<sup>54</sup> Koreai Alkotmány 119. cikk (2) bekezdés.

hagyatékaként is felfogható, hiszen a Gazdasági Tervező Testület<sup>55</sup> 1994-ben önálló államigazgatási szervként megszűnt létezni, megmaradó szervezeti egységeit beolvasztották az azóta strukturálisan többször átalakított Stratégiai és Gazdasági Minisztérium egységébe.<sup>56</sup> A minisztérium, önmeghatározása szerint, főként fiskális eszközökkel (ezen belül is az adószabályozással) operál a makro ökonomiai helyzet folyamatos megfigyelése alapján, természetesen a WTO és a WCO együttműködési normáinak megfelelően.<sup>57</sup>

E szabályok alapján talán levonhatjuk azt a következtetést, hogy a jelenkor jogszabályi szegmense erősen nyugatiasított, és a fejlesztő állam lebontásával a neoliberális struktúrának megfelelő szerepvállalást tapasztalhatunk. Tehát előzetes kérdéseinkre válaszolva kijelenthetjük, maga a jog által felállított rendszer fejlesztési útja a modern gazdaság támogatását szolgálta, de itt nem tapasztalhatunk konfuciánus alapokon álló fejlődést.

### 3. ÖSSZEZÉS

Korea a keleti civilizációra jellemző konfuciánus értékrenden alapszik. Alapvető fontosságú, hogy megkülönböztessük az eszmei alapot jelentő szemléletmódot, és a tulajdoni rendet meghatározó jogszabályban is megjelenő normákat. A konfuciánus szemléletmód továbbél az üzleti élet alapvető jelentőségű szegmenseiben, mint például a családi tulajdonban álló nagyvállalatok, a *chaebolok* ma is meghatározó jelentőségében. Itt tehát megmaradt a civilizációra jellemző értékrend, és hozzáidomult a modern problémák kihívásaihoz, valamint a globális gazdasági rendhez.

Mást vehetünk észre azonban a tulajdont érintő jogi rend vizsgálata során. A tradicionális alapok rendszerszinten nehezen észrevehetőek, és közel sem olyan relevánsak, mint az előbb elénk tárult szemléletmód vertikumában. A gazdasági rend jogi kiépítését a fejlesztés jellegű, tudatosan modernizáció jellemzi. Mind a Polgári törvénykönyv történeti megfigyelése, mind pedig az alkotmányos alapelvek azt a feltételezést támasztják alá, hogy lényegében kizárólag nyugati minták tudatos átvétele történt, majd a fejlesztő állam paradigmájának háttérbe szorításával még erősebben tapasztalható a liberalizmus térnyerése.

Tehát épp a nyugatiasítás miatt nem okoz nehézséget az európai gazdasági kapcsolatok kiépítése a modernizált keleti állammal, azonban szem előtt kell tartanunk, hogy egy kultúrkör morális értékrendje mindig meghatározó, és állandósága gyakran a holnap kérdéseire adott válaszokban is tárgyiasul. A globális struktúrában a nemzetállamok szerepének csökkenése következtében a regionalizáció jelentheti a transznacionális vállalatok egyik legrelevánsabb ellensúlyát. Ha tehát egy kultúrkör több állama is feladja objektíve megjelenő tradicionális szabályait, elérve ezzel a domináns civilizáció gazdasági szabályozását, felmerül a kérdés vajon megoldás lehet-e a regionalizáció, illetve mihez nyúlhatnak vissza, ha nem a ma is kiemelkedően releváns, fejlődőképes eszmei háttérhez, a konfuciánus értékrend aktuális állapotának közös téziseihez?

### FELHASZNÁLT IRODALOM

- [1] ADLER, JOSEPH A.: *Confucianism in China Today*, 2011, Pearson Living Religions Forum, New York.
- [2] CHEN, JOHN-REN: *Economics of Confucius: What do original sources say?* Centre for the Study of International Institutions, University of Innsbruck.
- [3] CSOMA MÓZES: *Korea. Egy nemzet, két ország – a közös gyökerektől*, 2013, Napvilág Kiadó, Budapest.
- [4] FALUDI PÉTER: Pak Csong-Hi gazdasági programja – a modernizáció gazdaságpolitikája Dél-Koreában, in *Kül-Világ*, 2005/4. szám, 13–27. o.
- [5] FRISK, MÁRTEN: *Economic bureaucracy and the South Korean developmental state*, Bachelor's thesis, 2013, Linneaus University, Växjö.
- [6] HUNTINGTON, SAMUEL P.: *Civilizációk összecsapása és a világrend átalakulása*, 2006, Európa Könyvkiadó, Budapest.
- [7] JORDÁN GYULA: „Az ég magas, a császár messze van” *Igazságszolgáltatás, jog és politika Kínában*, 2008, Eöt-vös Kiadó, Budapest.
- [8] JWA, SUNG-HEE: *The Evolution of Large Corporations in Korea: A New Institutional Economics Perspective of the Chaebol*, 2003, Edward Elgar Publishing, Cheltenham.
- [9] KEE, TAN SOO: Influences of Confucianism on Korean Corporate Culture, in *Asian Profile* 2008/1. szám.

---

<sup>55</sup> Economic Planning Board.

<sup>56</sup> Ministry of Strategy and Finance brochure 2013. 8-9. o. Elérhető: [http://english.mosf.go.kr/upload/pdf/MOSF\\_Brochure\\_2013.pdf](http://english.mosf.go.kr/upload/pdf/MOSF_Brochure_2013.pdf) (2015.06.01.).

<sup>57</sup> Uo. 14.-15. o.



- [10] KIM, MARIE SEONG-HAK: Law and Custom under the Choson Dynasty and Colonial Korea: A Comparative Perspective, in *The Journal of Asian Studies*, 2007/4. szám, 1067–1097. o.
- [11] MCINTOSH, WAYNE, HATCHER, LAURA: *Property Rights and Neoliberalism: Cultural Demands and Legal Actions*, 2010, Ashgate Publishing, Farnham.
- [12] ŚLEZIAK, TOMASZ: The Role of Confucianism in Contemporary South Korean Society, in *Rocznik Orientalistyczny*, 2013/1. szám, 27-46. o.
- [13] SZIGETI PÉTER: *Világrendszernézőben, Globális, szabadverseny – a világgazdaság jelenlegi stádiuma*, 2005, Napvilág Kiadó, Budapest.
- [14] SZAKOLCZAI GYÖRGY: A washingtoni konszenzus és ami utána következik, in *Külgazdaság*, 2005/október, 26-46. o.
- [15] VU THUY HANH: *A konfucianizmus társadalomképe és a vállalati menedzsment - Dél-Korea és Vietnám*, 2009, Budapesti Gazdasági Főiskola Külkereskedelmi Főiskolai Kar, Budapest.
- [16] WEBER, MAX: *Die protestantische Ethik und der Geist des Kapitalismus (Erweiterte Ausgabe)*, 2012, Jazzybee Verlag, Altenmünster.
- [17] WEBER, MAX: *Die Wirtschaftsethik der Weltreligionen Konfuzianismus und Taoismus: Schriften 1915-1920*, 1991, Mohr, Tübingen.

#### FELHASZNÁLT JOGSZABÁLYOK ÉS EGYÉB FORRÁSOK

- [1] Civil Act –1958. No. 471
- [2] Constitution of the Republic of Korea – 1948. No. 1
- [3] T/3701 számú törvényjavaslat *Az Európai Unió és tagállamai, másrésről a Koreai Köztársaság közötti Szabadkereskedelmi Megállapodás kihirdetéséről.*
- [4] Ministry of Strategy and Finance brochure 2013. Elérhető: [http://english.mosf.go.kr/upload/pdf/MOSF\\_Brochure\\_2013.pdf](http://english.mosf.go.kr/upload/pdf/MOSF_Brochure_2013.pdf) (2015.06.01.).